

ԲԱՆՆԵՒՆ
Վեցամսեայ 35
Ա-թահիմ, Կրկ. 4
Վեցամսեայ 2.50
Երազ եւ Պարսկ. 1 անգլ. ոսկի



ՀԱՐԱՐ
17 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1927
Հայոց՝ «AZTAG»
Journal Armenien
B. P. 587
Beyrouth—Liban

Ա. Տարի

Կր երեսուստակուի Զարեհաբթի եւ Շարաթ օրերը

Խիւ 56

Խմբագրական

ԱՐԱՐԱՅԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

«Ես հարաւ եմ հրամանատարութեան տակ հայ զօրաւոր մը ունենալու: Անոնք կ'ուզեն քան փայլուն կըրպով եւ մեծ բաժին մը ունեցան յաղթանակին մէջ»

ԶՕՐԱՎԱՐ ԱԼԷՆԴՐ

Ասկէ ճիշտ իննը տարի առաջ, Սեպտեմբեր 19ին, հոս մեր զօրացի Պաղեստինի անձանոթ մէկ բլուրի վրայ, հայկական հերոսամարտի մէկ հսկայ լիշտաակարանը կըրտուեցաւ: Քսանեսոյ մը հայ անձնուէր կամաւորներ հնկան: Երեսնէ անշիւրի ու անթաղ, հայրենի երկրի կալ օտը իրենց սրտերուն:

Անպատանեւու մէջ վարկերի խուժանին երթալուն տակ լայնող մեր քորերու բռնաբարւած նաւուսիվրէժովը սարսուռն, և մերցեղի գոլութեան դէմ սարքուած զազալային սաղարանքներէն խնդեցած հայ երկտաւարներու փողանգը, դաշնակից բանակներու կողքին և իբրև լաւաշապար անոնց, աչքեր նին երկինք սեւեւած, անվար ու անդարձ գոռ տուին լիշտամի բռնակին և երէշտուրէն փախուստի մատնեցին զանոնք: Պարտուած թշնամին, հարուածի սնեղութենէն խելակորոյս, ուշատեն կըցաւ իմանալ որ հայ սուրիններու հետ ճակատած էր: Անոնք, միլիոն մի անհատակուած ժողովուրդի, անգթօրէն սըրաւորողող ելած, անուսիներու և յրթօրէն պղծուած դժոխարի աղիւկներու փոխ վրէժովը հրդեհուած և անոնց երկինք բարձրացող վախասունէն խլացած, ուս ու ասեղութեամբ զրահուած, անվեհերէն խլացած և վառքի ու լաղի առակի պըսակներուն արժանացան:

Վելջին երեսուն տարիներու ընթացքին հայ լեզափոխութեան և զանազան ծաղրող աշխարհի Զօրաւորները, հոն ճանչցան հայ ժողովուրդի անձնուրաց կորովը: Հոն ճանչցան թէ հայն ալ արդարութեան և մարդկութեան համար գիտէ արիւն խափել և ան հաւատարիմ է իր զէնքի ընկերներուն: Իր մեծ դաշնակիցներուն: Այնտեղ էր որ «արդարութեան» դատաւորները խոստացան մեր խաչուած և արիւնլուալ իրաւունքի հատուցման անհրաժեշտութիւնը:

Եւ տհա՛ խոստովանութիւնը ալ երկուսն լիզէնի ընդհանուր հրամանատար Զօրավար Ալէնայի, եգիպտահայ խաղաղի միութեան ղեկավար իր 25 Սեպտ. 1918 թուակիր հեռագրին մէջ. «հպարտ և մայն իրողութեան ի՛նչ արեւելեան» լիզէնի ձեր հայրենակիցները գործօն բաժին մը վերջուցին կռիւն մէջ» և մասնակից եղան մեր լալթանակին:

Իսկ Կլիկիոյ ընդհ կառավարիչ Գալօնէ Պրէման յայտաւարեց:

«Ըսէ՛ք բոլոր հայերուն. Ֆրանսան երբեք չ'ուրաց չունի Հաստատան ու Կիլիկիան իր «Գօրօն»-ն դալ ձեռքու կալ: Երթէ՛ք խօսն ընելու: Մենք միայն ալ իր երկիրները կազմելու և հայոց լոյսնելու համար հոս կուգանք»:

Հայկական լիզէնի Արարայի ճակատին վրայ մղած դիւքագնական կռիւր անհաւասար թշնամի ուժերուն դէմ, լայն տուաւ այն բոլոր թերահաւատ երուն թէ՛ Սասունի և Զլուխուի ապառաժներ, ուն վրայ և Պանք Օթոմանի ու Երուրդի ուժերուն առջև նահատակուող սերունդի ժաւալ գործնորս ու հետեւողները դեռ կան և թէ ալ կ'սկսուին է անոնց դպրոցը: Ռուսական բանակի քաղաքաւորներ վերջ կ'ովկասեան ճակատի վրայ հայ կամաւորական զոհերու մղած պայքարները և իւրաքանչիւր հերոսաւորին մէջ տալուած լաղթանակը, որոնք ապահովեցին 1918ին կնքուած զինադադարը և զաշնակիցներու յաղթանակը, փաստօրէն իրաւունք տուին հայ ժողովուրդին, որ տիրանայ իր իրաւունքներուն և ունենայ իր Ազատ և Անկախ հայրենիքը:

Ինչ փոթ թէ մեծերը ուրախ իրենց խոստումները և լրեցին մեզ մեր արիւննոտ ճանապարհին վրայ և փոխան հաստուցման, պաղ անարգանք նետեցին մեր երեսին: Ինչ փոթ թէ փոխան ափ մը հողի մեր մեռելներուն համար, իրենց նոր աւտորներ ապահովեցին և Մուսուլի նախահարերու սակարկութեան նիւթ դարձան: Ինչ փոթ թէ միւր տաւապահիւր ազգը դեռ տնագործ ու թափառական աշխարհէ աշխարհ իր գլուխը դնելիք տեղ կը փնտռէ: Կիտի գալ անշուշտ հատուցման ու արդարութեան օրը, լաւ է որ մենք համբերութիւն ունենանք և կատարենք մեր Ուխտը:

Եւ թող համայն հայութիւնը ամէն տարի Սեպտ. 19ին կաթիլ մը արցունք թափէ Արարայի անձանոթ բլուրի վրայ ինկող մեր քսանեսոյ Վր անձնուրաց դոհորուն համար և ծունկի եկած անոնց հոգիներուն առջև թող նորոգէ իր Ուխտը՝ շարունակելու պայքարը տի անսլոս համար իր Ազատ Հայրենիքին:

ԹՐԻԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

3000 ԹՐԻԱԿԱՆ ԶՕՐԲԵՐՈՒ ԶԱՐԴԵ ԲՆԻԿԱՆ ՍԱՀՄԱՆԵՆ ՎՐԱՅ (Սեպ. Թրիակցութիւն)

Ընթերթիւները եւ արդիւնքը. — Ընթերթիւները ուժն ու ազդեցութիւնը. — Բեմայի ցօր խաղերը. — Մուսաֆա Բեմայի դէմ ծագուած մահափորձը. — Թիւրքիան կը կասկածի Յունաստանէ. — Թիւրք մամուլի կարծիքը. — Քրեական ապստամբութիւնը. — 3000 զօրք բնաջընջուած. — Նոր ուժեր կը կերտուեցուն. — Հակահեղափոխ հալածանք. —

Այժմ ամէն գաղափար լուծուած է և հակադրուած: Թիւրք ժողովրդի ազատարար փաշային և պետական բարձրաստիճան մարդոց ամբիւրէժի վեր ձեռնարկի խաղերուն պատճառները Պոլս տարօրինակ երեւոյթներու ակնառնութեան եղաւ անցած երկու ամիսներու ընթացքին և կարծես հին Սուլթաններու օրերը ապրեցաւ: Ամէն օր լնդուեցեցութիւն և ամէն օր խախտման թիւներ և պատարագութիւններ:

Պոլսի թէ Էնկերի ամբողջ պետական կազմի ու ճիւղերի մէջ ու պղծիկ ստալիները, ղեկավար ղեկուարով Մուսթաֆա Քէմալը, որը անձամբ վարեց սկզբէն մինչև վերջը ընտրական բոլոր գործերը, նուիրուած էին երեսփոխանական ընտրութիւններուն: Շարաթներ ունեցող այս ընտրական գործունէութիւններու ընթացքին ճիւղերի և մասնաւոր ընդգծման դիրքերուն և միւր գոյքն ու փառաբանութիւնը հրապարակեց անցած տարիներու գործունէութեան նոյնիսկ հանրապետութեան նախագահը անձամբ զանազան առիթներով յայտարարութիւններ բրաւ և պարտադրեց ժողովուրդը որ իր քուէն ճիւղերի թեկնածուներուն տայ: Ան իր ձեռքով պատրաստեց թեկնածուներու ցանկը, որուն մէջ ոչ Գաղափար և Ճաֆէր Թալաթ փաշաներուն և ոչ ալ հոգաներուն անունները կը գտնուէին: Ալ Թիւրք մամուլի մինչև վերջ թափած ջանքերն ու ընտրութեանց նւիրած սրտակները պարզապէս բռնազրօսիկ յայտարարութեան մը հետեւեցաւ կը պարզէին:

Քուէի ստուգներու շուրջ նրատա՛ծ ուժիկաններն ու ճիւղերի պահակները քուէառուներու վրայ ամէն բանով և մարտնչելի թափեցին իրենց թեկնածուներու քուէառուութեան առեւել համար: Վայ անոց գլխին որ չուզեցին հաճախեալի ալ առաջարկներուն և յանդիմանքի իրենց ազատ քուէով ստուգներ կայանալ, անոնք զանազան առաքարութիւններով և ամբաստանութիւններով կամ բռնաբարկուեցան և կամ ալ ծանր առեւելներու ենթակութեանց և իշխարհի մէջ չէ կարելի երևակայել հանրապետական երկիր մը, ուր ընտրական գործողութիւնները այսպէս բռնազրօսիկ և պարտադիր ըլլան և ուր կ'ստուգուէին սուրբ ու բանաժող կրկին արժող վրայ միւրու ճիւղեր թափէ:

Վերապէս յայտնուեցաւ բնաբուրութիւններու արդիւնքը. ճիւղերի թեկնածուները բացարձակ և ջանքախիճ մեծամասնութեամբ շահեցան: ամէն կողմ լուսավորութիւններ և ուրախութիւններ կատարուեցան: Հազի փաշան շնորհակալութիւն յայտնեց թիւք ժողովուրդին իրեն և իր կուսակցութեան վայելած վստահութեան համար, և Պոլս ցնդուութիւններու և խախտման թեկնածուներու մը ալ ակնառնութեան եղաւ:

Բայց այս ընտրութիւնները մեծ հշարտութիւն ու պայդեցին: Քէմալ և իր արքանեակ երաւ այսքան արտակարգ ճիւղերն ու իրարաւարտները և անոնց ձեռք առած այնքան խիստ միջոցներն ու բռնութիւնները

ցօց տալին այն զօրաւոր մասովախութիւնը, որու ենթակուած են հանրապետութեան նախագահն ու ճիւղերի պետերը: Նմանապէս ձեռք առնուած այսքան խիստ միջոցները ցօց տալին նաև որ Թիւրքիոյ մէջ ընդդիմադիրները շատ զօրաւոր հոսանք մը կը ներկայացնեն և նոյնիսկ մեծ վախեր կան որ ի նպատակ անոնց վերջնայ ընտրութիւնը: Բայց Քէմալի կախաղանը, ընդդիմադիրները պարտադրեց անշուշտ և անձայն մնալու և ունէ կասկած չի չըրարիւրու իրենց վրայ: Ոչ մէկ կասկած ի հարկէ որ ընտրութեանց արդիւնքը բոլորովին տարբեր պիտի ըլլայ և Քէմալն ու ճիւղերը չար պարտուած պիտի ըլլային, եթէ անոնք այնքան արտակարգ միջոցներ ձեռք առած չըլլային: Անցած երկու ամիսներու ընթացքին Թիւրքիոյ ընտրական աշխատանքներն:

Մուսթաֆա Քէմալի այս թափը, զանազան կասկածներ արթնցուցած է Թիւրք ընդդիմադիր շրջանակներու մէջ: Եստեղ կը կարծեն որ ան ուզեց ազգային մեծ ժողովը բոլորովին իր մարդոցէ ընել, որովհետեւ վաղը երբ ուզէ կարենայ ինքզինքը տիրթաթոր հռչակել, իսկ ուրիշ ձեռնհաս շրջանակներու կարծիքով ան մօտ օրէն պիտի փորձէ Կայսր յայտարարել ինքը նքը և Թիւրքիան ալ կայսրութիւն, ինչպէս օր մը, արևածագէն առաջ հրաման տուաւ և Թիւրքիան հանրապետութիւն հռչակեց:

Ամէն պարագայի տակ Քէմալն որ խաղեր կը պատրաստէ, իր մասէն առաջ անգամ մըն ալ պատմութեան մէջ իր անունը անմահացնելու և նոր Նաթօլօնի մը տիրապետութեան նշան համար: Մինչ զանազան գործեր կը շրջին թէ ան խիստ ծանր և անողորմ հրաւիրութեամբ կը տառապի և թէ ալ ապարդիւն մնացած են ձեռք առնուած բոլոր բժշկական միջոցները: Ստուգ է և կասկած չի վերցնել որ Քէմալը առաջ, ջանքն նորմալ վիճակ չունի, քանի մը քրօնիկ հրաւիրութիւններով կը տառապի ան և թէ ալ մեծ փրօֆէսորներու խնամքին տակ կը գտնուէ, բայց յայտնի չէ թէ այդ հրաւիրութիւնները կրնան մահացու ըլլալ թէ ոչ:

Օրուան ամենէն կարևոր խնդրին է Մուսթաֆա Քէմալի և իր արքան եակներուն: Ինչպէս նաև կարգ մը ազգ. ժողովի նորընտիր անդամներուն դէմ կազմակերպուած մահափորձը: Բռնակցան բանակին մէջ ծառայող չէրքէզ Ջաֆի Սամին իր հոր սախումբով, թրքական եզերքներուն մօտակայ կղզիներէն զինուած վիճակի մէջ, ուսմբով և անսովորութեամբ թրքական հող ցամաք կ'ելլէ: Թրքական պահակախումբերը կը հանդիպին անոնց և կը ձերբակալեն: Եղած քննութիւններէն կը պարզուի որ անոնք զրկուած են մահափորձեր կատարելու Թիւրքիոյ մէջ: Առաջին մահափորձը տեղի պիտի ունենար Պոլսի Էնկերի մեկնող շրջակայքին մէջ, իւրի գիւղին մօտերը, որուն մէջ Քէմալն ու երեսփոխանները

պիտի գտնուէին, միևնոյն առեւ և միևնոյն ժամուսն ուրիշ մահափորձեր պիտի կատարէին իզմիրի և Պոլսի մէջ:

Թիւրք շրջանակները այժմ ծրարագրուած հասարակ մահափորձ մը չեն նկատիր այս դէպքը, այլ ուղղակի յանդիման կատարութեան կողմէ պատրաստուած և քաղաքական կարևոր ընդմիջում ունեցող խնդիր մը: Արդէն Թիւրք մամուլը չ'անի մը օրէ ի վեր սկսած է զանազան յարձակումներու:

Անա թէ ինչ կը գրէ Միլիէթ թերթը, «Այս ցանկի դաւերը» խորագրին տակ:

«Ես» լաւ գիտեմ որ սե ցանկին պատկանողները արտասահմանի մէջ շարունակ հայրենիքին դէմ կը դրոշմեն, ուժ առած քաղաքական կարգ մը յանարաններէ: Մեր տեղեկութեանց համաձայն, Ջաֆի Սամին հրոսթախուածին նպատակն էր Պոլս և Էնկերի երթալ ու մահափորձեր կատարել: Կազմի փաշային և հանրապետական վարիչներուն դէմ:

Ջաֆի կրնար բացատրել այն հանդիմանալու ընթացքը զոր Յունաստան ցոյց կուտայ Թիւրքիայէն փախուող դաւաճաններուն հակադէպ: Երբ Թիւրք կառավարութիւնը կանոնաւոր կերպով տեղեկութիւն կ'առնէ Ալէնայի, արեւմտեան Թրակիոյ և ուրիշ տեղերու մէջ ստալուած օճ. լապարտ ձեռնարկներէն, ինչպէս

Իսկ Ազգամիր կարգին ի մէջ այլոց կը գրէ:

«Հաշի Սամին որքան ալ տրկածախդիր և իմար ըլլայ դարձեալ ինքնազուլու օտք չի կոտեր Թիւրքիոյ: Ուրեմն ուրկէ՞ կ'ստանար իր ուժը և ինչու՞ եկած էր:

«Կասկած չիկայ թէ սրտասան մանի մէջ կայ խաւարարական բոյն մը, որ անդադար կ'աշխատի Թիւրքիոյ դէմ, որ փորձէ ապաւել մեր կառավարութիւնը:

Բայց կայ գործին քաղաքական նշանակութիւնը. Յունաստան ի՛նչպէս թոյլ կուտայ որ մեր եղբրքներուն մօտակայ կղզիներուն մէջ էրօսախուս մեր կազմուին և Անատոլու անցնին: Ամէն պարագայի տակ ըստպուած ենք նկատել առեւել Յունաստանի դիրքը»:

Հակառակ ղեկավար շրջանակներու հաւատարմացումներուն, արեւելեան նահանգներու մէջ բացարձակապէս անպահովութիւն կը տիրէ: Բիւրտերը այս տարի աւելի յամառօրէն կը շարունակեն իրենց պաշտաւր և շատ մեծ վնասներ կը պատճառեն Թիւրք զինուորներուն: Ինչպէս կը յայտնուի, թէ պետու ընդհանուր պատմութեան շարժում գտնութիւն չունի այդ շրջաններուն մէջ, բայց անպակաս են մասնակի կռիւներ, յարձակումներ կողոպտանքներ և ցալաններ:

Կառավարութիւնը օրքան ալ անկարևոր ցոյց տայ բրտական շարժումները, միւս կողմէ կարևոր թիւում գիտնոր կը զրկէ դէպի արեւելեան նահանգներ: Միևնոյն առեւ թիւք մամուլը ջղագրգռուած ազգու միջոցներ կը լանձնարարէ Էնկերիի, որպէսզի վերջ արուի զբոսական արշաւանքներուն:

Ամենայնուս կռիւները, վերջերս, տեղի կ'ունենան վաճի և Սասունի շրջաններուն մէջ, որ ճիւղերու տերը միահամուռ ոտքի ելած են և բուսական լաւ կազմակերպուած վեճակ մը կը շերկայացնեն: Քանի մը որ լաւ պայմանական աղբիւրները անուած օտոյց լուրի մը համաձայն, վառք ճակատին վրայ 3000 է քաղկացած թրքական զօնք մը, բարոյի թնալիւնուած է պաշտուելով քերտ ապստամբներէ: Դիւրաբար գրուած են 3 թիւքները և

ՏԵՂԻՈՒՆ ԼՈՒՍՈՒ

անցնող օրերէն ինչպէս թաղին եւ-
տեմ Այնթաբի բնակաւանին մեզ
յի կատարուէր հարսանեկան տեղ
անդիւս մը ուրախութիւնը կը փայ-
տատէր բոլոր դէմքերուն վրայ:

Պէտք է Վեհայ անուն մէկը որ
իշ կը չարիք տնցուցած էր սկաւ-
րելու գտնուելով արաբական պար-
սի պարէլ, Բայը զանակներէն մին
տանի ըմ մտադուն ձօսն ասեմի
իւղով մեհա մտաւ եւ խեղճը վաղ-
կանամբնա իւր տունը փնջն եւ
տան հարսանեկան հանդէսը ար-
գանանդեսի փոխուեցաւ:

